

---

gen gegeven over de vrijgemaakte visie op kunst, cultuur en literatuur en opvoeding. Hoewel deze casestudies *an sich* interessant zijn, bevestigen ze het beeld van de vroege vrijgemaakten als een unieke groep orthodox-protestantse gelovigen die door zo sterk te hameren op het adres van de ware kerk en eigen organisaties in het isolement belandde. Tot in de jaren negentig zijn de vrijgemaakten in hun kerkelijke isolement gebleven, hoewel het vuur van de begintijd is uitgebrand en alleen hier en daar wat nasmeult.

In de trilogie *Vuur & vlam* van R. Kuiper en W. Bouwman (Amsterdam 1994, 1998, 2004) is een begin gemaakt met de wetenschappelijke geschiedschrijving van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). De bundel *Vrijgemaakte vreemdelingen* bouwt hierop voort en zou misschien het begin kunnen zijn van een nieuwe trilogie, die niet alleen het vrijgemaakte verleden beschrijft maar ook analyseert. De eerste twee delen van *Vuur & vlam* waren nogal geruchtmakend. Het derde deel dat in 2004 uitkwam was dit al veel minder, en *Vrijgemaakte vreemdelingen* zal ook niet voor een scheiding der geesten (of kerken) zorgen. Op een enkeling na hebben de vrijgemaakten de scherpe kantjes van hun verleden echt achter zich gelaten. Ze kijken vooral naar de toekomst. Maar dit betekent geenszins dat het verleden maar vergeten moet worden. –

¶ Voolstra, A. e.a. (red). *Beeldenstormer uit bewogenheid. Verzamelde opstellen van Sjouke Voolstra*, Hilversum, Verloren 2005, 352 pag.

ISBN 90 6550 885 6, € 35,00.

¶ Lammert G. Jansma (Veenwouden)

Op 12 oktober 2004 werd Sjouke Voolstra uit het leven weggerukt door een tragisch ongeval. Om zijn gedachtenis te eren en om zijn geestelijke erfenis beschikbaar te stellen voor 'vrienden, leerlingen en volgende generaties' hebben zijn dochter Anna en twee van zijn collega's een selectie gemaakt uit zijn werk. De voor deze bundel geselecteerde artikelen bieden een breed scala aan thema's en genres geschreven voor verschillende doelgroepen. Voolstra was hoogleraar kerkgeschiedenis en systematische theologie aan het Doopsgezind Seminarium en de Universiteit van Amsterdam. Zijn publicaties bestrijken echter een breder terrein; hij publi-

ceerde behalve theologische en historische werken ook een aanzienlijk aantal populariserende, met name meningsvormende, stukken. De historicus en theoloog Voolstra voelde zich betrokken bij de doopsgezinde broederschap en op basis van zijn wetenschappelijke arbeid stelde hij kritische vragen. Het gaat dan vooral om vragen naar de doperse identiteit en de betekenis van het doperse erfgoed voor de doopsgezinden van vandaag.

De bezorgers geven aan dat het niet eenvoudig was om uit de grote nalatenschap van Voolstra, verspreid over 'uiteenlopende bundels en periodieken', een representatieve selectie te maken. Zij hebben er enerzijds op gelet dat belangrijke thema's en genres aan bod kwamen en er anderzijds naar gestreefd een zo breed mogelijk publiek te bereiken. De gekozen bijdragen zijn ingedeeld in vier rubrieken. Bij mijn bespreking volg ik deze indeling. Ik geef per rubriek niet meer dan een korte aanduiding van de daarin opgenomen bijdragen en laat daarna enig commentaar volgen.

De omvangrijkste eerste rubriek – voorafgegaan door een interview met en twee Friese gedichten van Voolstra – bevat elf kerkhistorische bijdragen. Hier is met name de wetenschapper Voolstra aan het woord, hoewel hij ook dan wel steeds de meniste theoloog blijft. Er zijn onder andere bijdragen over de doperse geschiedschrijving en doperse identiteit, kernthema's uit het gedachtegoed van Menno Simons, opvattingen bij de dopers over een zuivere kerk/gemeente, de (volgens Voolstra niet aan te tonen) beïnvloeding van het doperdom door de moderne devotie, en de relatie tussen spiritualisme en doperdom. De rubriek bevat niet alleen bijdragen uit de zestiende en zeventiende eeuw, er zijn twee artikelen die de ontwikkelingen van de doopsgezinde broederschap in de negentiende eeuw tot onderwerp hebben.

De tweede rubriek bevat tien systematisch-theologische bijdragen. Een aantal ervan is gericht op verheldering van bepaalde begrippen die in de doperse theologie en in discussie tussen dopersen en anderen een belangrijke rol hebben gespeeld zoals gelassenheit, restitutie en mystiek. Steeds wordt dan de relevantie van deze concepten voor de huidige tijd aangegeven. In de andere bijdragen geeft Voolstra zijn visie op de taak van de dienaren der gemeente, op de doperse identiteit en de kernmerkende aspecten daarvan zoals weerloosheid, doop en avondmaal.